

Název předmětu: Ochrana obyvatelstva a IZS

Téma: Evakuace, ukrytí, nouzové přežití, psychosociální pomoc

Cíl:

Student rozumí významu evakuace, ukrytí, nouzového přežití a psychosociální pomoci v ochraně obyvatelstva.

Úkoly pro samostatnou práci:

Studium povinné literatury, vybraní studenti si připraví seminární práci na zadané téma z oblasti evakuace, ukrytí, nouzového přežití nebo psychosociální pomoci o rozsahu 5 normostran textu, seminární práce budou prezentovány na semináři.

Povinná literatura:

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.

Ochrana obyvatelstva a krizové řízení: skripta. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2015. ISBN 978-80-86466-62-0.
Dostupné také z: <http://krizport.firebrno.cz/dokumenty/skripta-ochrana-obyvatelstva-a-krizove-rizeni-2015>

Doporučená literatura:

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů.

Vyhláška č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému.

Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu. Praha: Ministerstvo vnitra - odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality, 2016.

Metodický pokyn Ministerstva zemědělství čj. 74020/2016-MZE-15000.

Obsah:

1) Evakuace

Dle zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů se ochranou obyvatelstva rozumí „*plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku*“. Evakuace je tedy jedním z hlavních úkolů ochrany obyvatelstva.

Evakuaci rozumíme „*souhrn organizačních a technických opatření zabezpečujících přemístění osob, zvířat a věcných prostředků v daném pořadí priority z míst ohrožených mimořádnou událostí nebo krizovou situací do míst, ve kterých je zajištěno pro osoby náhradní ubytování a stravování (nouzové přežití), pro zvířata ustájení a pro věcné prostředky uskladnění*“ (Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu).

Dle § 15 a 16 zákona č. 239/2000 Sb. zajišťuje evakuaci osob nacházejících se na území obce příslušný obecný úřad a organizuje jí starosta obce v dohodě s velitelem zásahu nebo starostou obce s rozšířenou působností. Na úrovni kraje organizuje a koordinuje evakuaci HZS kraje dle § 10 odst. 5 zákona č. 239/2000 Sb. K tomuto účelu zpracovává HZS kraje plánovací dokumentaci v podobě plánu evakuace obyvatelstva, který je součástí havarijního plánu kraje.

Evakuace se neplánuje pro všechny mimořádné události, ale dle § 12 odst. 4 vyhlášky č. 380/2002 Sb. pouze pro

- a) mimořádné události, které vyžadují vyhlášení třetího nebo nejvyššího stupně poplachu;
- b) zóny havarijního plánování jaderných zařízení nebo pracovišť s velmi významnými zdroji ionizujícího záření;
- c) zóny havarijního plánování objektů nebo zařízení s nebezpečnými chemickými látkami; při hrozbě možného válečného konfliktu z území vyčleněného pro potřeby operační přípravy, předpokládané bojové činnosti a dalších zájmových prostorů ozbrojených sil v souladu s potřebami zajištění obrany státu.

Dle § 12 odst. 3 vyhlášky č. 380/2002 Sb. se přitom evakuace „*vztahuje na všechny osoby v místech ohrožených mimořádnou událostí s výjimkou osob, které se budou podílet na záchranných pracích, na řízení evakuace nebo budou vykonávat jinou neodkladnou činnost; přednostně se plánuje pro následující skupiny obyvatelstva*

- a) *děti do 15 let,*
- b) *pacienty ve zdravotnických zařízeních,*
- c) *osoby umístěné v sociálních zařízeních,*
- d) *osoby zdravotně postižené,*
- e) *doprovod osob uvedených v písmenech a) až d)*“

Dle § 12 odst. 5 vyhlášky č. 380/2002 Sb. zahrnuje plánování evakuačních opatření:

„*a) stanovení evakuačních prostorů a pořadí jejich evakuace, vymezení evakuačních tras s dostatečnou propustností vozidel, stanovení potřeby a zajištění dopravních prostředků, zabezpečení činnosti evakuačních a přijímacích středisek, stanovení míst nouzového ubytování a vytvoření podmínek pro ubytování evakuovaného obyvatelstva,*

b) zajištění propustnosti evakuačních tras, regulaci pohybu obyvatelstva při evakuaci a provedení uzávěry evakuovaného prostoru,

c) stanovení, přípravu a zajištění označení míst shromažďování, stanovení postupu při evakuaci ohroženého prostoru a kontrole opuštění obydlí, zajištění ostrahy evakuovaného prostoru,

d) přípravu podkladů pro provedení příjmu evakuovaných osob, upřesnění potřeby nouzového ubytování, přípravu podkladů pro rozdělování evakuovaného obyvatelstva v evakuačních střediscích k přepravě do přijímacích středisek,

e) přípravu na řízení dopravy s využitím grafikonů přepravy, založenou na analýze evakuačních tras a z ní vyplývající kapacitě,

f) přípravu dokumentace pro příjem evakuovaných osob v přijímacích střediscích, pro přerozdělení evakuovaných osob a jejich přepravu do obcí přijímajících evakuované osoby,

g) zajištění nouzového ubytování a přípravu dokumentace pro příjem evakuovaných osob v místech nouzového ubytování,

h) přípravu postupů pro evakuaci a umístění hospodářského zvířectva, strojů, předmětů kulturní hodnoty, technických zařízení a materiálu k zachování nutné výroby,

i) přípravu postupu informování osob,

j) psychologickou přípravu osob před a v průběhu evakuace a při dlouhodobém pobytu v náhradním ubytovacím zařízení a

k) zabezpečení dokumentace přijatých rozhodnutí a opatření realizovaných v průběhu celé evakuace.“

Řízení evakuace zajišťují dle § 14 odst. 1 vyhlášky č. 380/2002 Sb.

„a) pracovní skupina krizového štábu;

b) evakuační středisko;

c) přijímací středisko.“

Pracovní skupina krizové štábu zajišťuje mimo jiné koordinaci evakuačních a přijímacích středisek a spolupráci s orgány státní správy a humanitárními organizacemi.

Evakuační středisko je zařízení zřetelně označené nápisem, popř. mezinárodním znakem civilní ochrany. Jsou zde shromažďovány a evidovány osoby přepravené z evakuované oblasti. Evidované osoby jsou dále přerozdělovány do předurčených příjmových oblastí a přijímacích středisek.

Přijímací středisko je zařízení zřetelně označené nápisem, popř. mezinárodním znakem civilní ochrany. Evakuované osoby jsou zde přerozdělovány do předurčených cílových míst a míst nouzového ubytování.

Jak evakuační, tak přijímací střediska jsou personálně i materiálně vybavena pro poskytování první pomoci, udržování veřejného pořádku v prostoru střediska a poskytování informací evakuovaným osobám.

Podle různých kritérií lze vymezit několik druhů evakuace. Z hlediska rozsahu evakuace rozlišujeme

- a) evakuaci objektovou;
- b) evakuaci plošnou.

Objektová evakuace je evakuace osob z jedné budovy nebo několika málo budov, v případě plošné evakuace dochází k evakuaci obyvatelstva z většího územního celku, např. části města. Zatímco objektová evakuace je zpravidla zabezpečena běžnou činností složek IZS v souladu s požárními evakuačními plány, plošná evakuace území si obvykle žádá koordinaci složek IZS na strategické úrovni, resp. vyhlášení krizového stavu.

Dle předpokládané doby pobytu evakuovaných osob mimo domov lze rozlišit

- a) evakuaci krátkodobou;
- b) evakuaci dlouhodobou.

Zatímco u krátkodobé evakuace se nezabezpečuje náhradní ubytování, u evakuace dlouhodobé, kdy je předpoklad pobytu evakuovaných osob mimo domov na dobu delší než 24 h, musí být pro evakuované osoby náhradní ubytování zabezpečeno.

Z hlediska míry organizovanosti rozlišujeme

- a) evakuaci řízenou;
- b) evakuaci neřízenou.

Při neřízené evakuaci opouští evakuované osoby zónu ohrožení samovolně a případné náhradní ubytování si zajišťují svépomocí, např. u rodinných příslušníků nebo známých.

Provedení evakuace může za různých okolností nařídít

- a) velitel zásahu
- b) starosta obce
- c) hejtman kraje
- d) vláda

Dle § 19 odst. 3 písm. a) zákona č. 239/2000 Sb. je velitel zásahu při provádění záchranných a likvidačních prací oprávněn „*zakázat nebo omezit vstup osob na místo zásahu a nařídít, aby místo zásahu opustila osoba, jejíž přítomnost není potřebná, nařídít evakuaci osob, popřípadě stanovit i jiná dočasná omezení k ochraně života, zdraví, majetku a životního prostředí a vyzvat osobu, která se nepodřídí stanoveným omezením, aby prokázala svoji totožnost; tato osoba je povinna výzvě vyhovět*“.

Dle § 21 odst. 3 písm. b) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, může v době trvání krizového stavu nařídít evakuaci z ohroženého území obce také starosta obce.

Za stavu nebezpečí je dle § 14 odst. 4 písm. g) zákona č. 240/2000 Sb. oprávněn nařídít evakuaci hejtman kraje a dle § 6 odst. 1 písm. a) zákona č. 240/2000 Sb. má stejné oprávnění také vláda v době trvání nouzového stavu.

2) Ukrytí

Dle zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů se ochranou obyvatelstva rozumí „*plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku*“. Ukrytí je tedy jedním z hlavních úkolů ochrany obyvatelstva.

Pod pojmem ukrytí rozumíme „*využití úkrytů a jiných vhodných prostorů k ochraně obyvatelstva před účinky světelného a tepelného záření, pronikavé radiace, kontaminace radioaktivním prachem, chemickými nebo biologickými látkami a proti tlakovým účinkům zbraní hromadného ničení*.“ (Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu).

Dle § 15 odst. 2 zákona č. 239/2000 Sb. zajišťuje ukrytí osob nacházejících se na území obce příslušný obecný úřad. Způsob a rozsah ochrany obyvatelstva ukrytím je na úrovni kraje stanoven v plánu ukrytí obyvatelstva, který je součástí havarijního plánu kraje.

Dle § 16 odst. 2 vyhlášky č. 380/2002 Sb. se ukrytí obyvatelstva zajišťuje

- a) v improvizovaných úkrytech,
- b) ve stálých úkrytech.

Stálé úkryty jsou ochranné prostory v podzemních částech staveb nebo stavby samostatně stojící, které slouží k ukrytí obyvatelstva. Stálé úkryty se obvykle dělí na

- a) stálé tlakově odolné úkryty,
- b) stálé tlakově neodolné úkryty,
- c) ochranné systémy podzemních dopravních staveb.

Dle § 16 odst. 5 vyhlášky č. 380/2002 Sb. se stálé tlakově odolné úkryty využívají „*k ochraně obyvatelstva proti účinkům zbraní hromadného ničení v případě stavu ohrožení státu a válečného stavu*.“

Dle § 16 odst. 6 vyhlášky č. 380/2002 Sb. se stálé tlakově neodolné úkryty využívají „*k ochraně obyvatelstva proti účinkům světelného a tepelného záření, pronikavé radiaci, kontaminaci radioaktivním prachem a částečně proti tlakovým účinkům zbraní hromadného ničení v případě stavu ohrožení státu a válečného stavu*.“

Ochranné systémy podzemních dopravních staveb jsou ochranné prostory v podzemních částech dopravních staveb, které zahrnují ochranný systém metra (OSM) a ochranný systém Strahovského tunelu (OSTT). S jejich využitím k ochraně obyvatelstva se počítá především v případě stavu ohrožení státu a válečného stavu, lze je však využít také pro mimořádné události a krizové situace nevojenského charakteru.

Obecně jsou stálé úkryty určeny primárně pro použití za válečného stavu nebo za stavu ohrožení státu. V současné době se jedná v naprosté většině o úkryty vybudované za komunistického režimu před rokem 1989, které nebyly dosud vyřazeny z evidence. S centrálně řízenou výstavbou nových stálých úkrytů se do budoucna v ČR nepočítá.

Dle § 10 odst. 5 a § 15 odst. 2 zákona č. 239/2000 Sb. jsou obecní úřady a HZS kraje povinni vést evidenci stálých úkrytů v obci, resp. kraji. Základem evidence stálých úkrytů jsou evidenční listy jednotlivých úkrytů. Úkryt lze vyřadit z evidence pro nevyhovující technický stav na základě podnětu HZS kraje nebo na žádost vlastníka úkrytu. Na základě doporučení GŘ HZS ČR, vycházejí HZS krajů těmto žádostem vstřícně, což vede k postupnému vyřazování neudržovaných stálých úkrytů z evidence. I po vyřazení stálého úkrytu z evidence jsou však evidenční listy tohoto úkrytu na HZS kraje stále vedeny.

Improvizovaný úkryt je předem vybraný prostor, který může v případě mimořádné události sloužit pro ukrytí osob. Jedná se v porovnání se stálými úkryty o velmi levný způsob řešení ochrany obyvatelstva ukrytím.

Dle § 16 odst. 3 vyhlášky č. 380/2002 Sb. se improvizované úkryty „*budují k ochraně obyvatelstva před účinky světelného a tepelného záření, pronikavé radiace, kontaminace radioaktivním prachem a proti tlakovým účinkům zbraní hromadného ničení v případě nouzového stavu nebo stavu ohrožení státu a v době válečného stavu v místech, kde nelze k ochraně obyvatelstva využít stálých úkrytů.*“

Problematika improvizovaných úkrytů není nicméně v legislativě detailně rozpracována. Zabezpečení improvizovaných úkrytů pro obyvatele obce tak zůstává na rozhodnutí příslušného obecního úřadu, který má nicméně dle § 15 odst. 2 zákona č. 239/2000 Sb. povinnost zajišťovat ukrytí osob před hrozícím nebezpečím na území obce.

3) Nouzové přežití

Dle zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů se ochranou obyvatelstva rozumí „*plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku*“. Nouzové přežití je tedy jedním z hlavních úkolů ochrany obyvatelstva.

Pod pojmem nouzové přežití rozumíme „*dočasný způsob přežití obyvatelstva postiženého následky mimořádných událostí nebo krizových situací. Zahrnuje zejména opatření k nouzovému ubytování, zásobování potravinami, pitnou vodou a energiemi a organizování humanitární pomoci.*“ (Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu)

Dle § 10 odst. 5 písm. f) zákona č. 239/2000 Sb. organizuje a koordinuje nouzové přežití obyvatelstva HZS kraje při zabezpečené záchranných a likvidačních prací. Na zajištění nouzového přežití obyvatel obce se dále podílí příslušný obecní úřad dle § 15 odst. 2 písm. f) zákona č. 239/2000 Sb. a starosta obce, který dle § 16 písm. c) zákona č. 239/2000 Sb. organizuje činnost obce v podmínkách nouzového přežití.

HZS kraje zpracovává plán nouzového přežití obyvatelstva, který je součástí havarijního plánu kraje. Plán nouzového přežití obyvatelstva zahrnuje

a) nouzové ubytování

- b) nouzové zásobování potravinami
 - c) nouzové zásobování pitnou vodou
 - d) nouzové základní služby obyvatelstvu
 - e) nouzové dodávky energií
 - f) organizování humanitární pomoci
 - g) rozdělení odpovědnosti za provedená opatření pro nouzové přežití obyvatelstva.
- Humanitární pomoc bude předmětem samostatné přednášky.

4) Nouzové ubytování

Pod pojmem nouzové ubytování rozumíme „*dočasné ubytování obyvatelstva postiženého mimořádnou událostí nebo krizovou situací v objektech, které pro ubytování osob nejsou určeny a běžně používané, ale jsou pro tento účel dočasně upravené a vybavené tak, aby splňovaly základní požadavky pro spánek, odpočinek a hygienické potřeby osob.*“ (Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu)

Součástí plánu přežití obyvatelstva je seznam objektů vhodných ke zřízení místa nouzového ubytování.

5) Nouzové zásobování potravinami

K nouzovému zásobování potravinami může být využito funkční části distribuční sítě nebo smluvně dohodnuté subjekty. Jedná se především o stálá nebo mobilní stravovací zařízení, jejichž seznam je uveden v plánu nouzového přežití.

6) Nouzové zásobování pitnou vodou

Pod pojmem nouzové ubytování rozumíme „*zabezpečení pitné vody pro obyvatelstvo v množství nezbytném pro jeho přežití a po nezbytně nutnou dobu potřebnou pro obnovení funkce běžného zásobování pitnou vodou.*“ (Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu)

Podrobnosti nouzového zásobování obyvatelstva pitnou vodou řeší metodický pokyn Ministerstva zemědělství čj. 74020/2016-MZE-15000. Dle čl. 4 odst. 1 uvedeného metodického pokynu organizuje nouzové zásobování pitnou vodou starosta obce v rámci zajištění činnosti obce v podmínkách nouzového přežití podle § 16 písm. c) zákona č. 239/2000 Sb. a HZS kraje, který nouzové zásobování vodou koordinuje. Při vyhlášení krizového stavu koordinuje nouzové zásobování pitnou vodou hejtman kraje, resp. primátor hl. m. Prahy.

7) Nouzové základní služby obyvatelstvu

Zabezpečení nouzových základních služeb je plánováno zejména v oblastech ošacení, hygienických potřeb, distribuce léků, veterinární ambulance, pohřebních služeb apod.

8) Nouzové zásobování energiemi

Nouzové dodávky energií zahrnují dodávky elektrické energie, plynu a tepla. V případě nedostatku některé z uvedených surovin bude prioritně zabezpečeno zásobování zdravotnických zařízení, sociálních zařízení a některých dalších klíčových provozů.

9) Psychosociální pomoc

Psychosociální pomocí se rozumí *„emoční, praktická a duchovní pomoc, která sytí psychosociální potřeby lidí, vzniklé v souvislosti s mimořádnou událostí. Jejím základním východiskem je, že reagování lidí při mimořádné události a po ní je normální reakcí člověka na nenormální situaci. Opírá se o přirozené zvládací mechanismy člověka a komunitní podporu. Vychází z psychologických poznatků, které integruje s poznatky sociální práce, krizového řízení a dalších disciplín.“* (Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu)

Při záchranných a likvidačních pracích je organizována

- a) první psychická pomoc
- b) krizová intervence
- c) krátkodobá psychosociální pomoc

Psychosociální pomoc v místě zásahu organizuje velitel zásahu, který pro tuto činnost může využívat odborného pracovníka. V rámci první psychické pomoci jsou zabezpečovány základní životní potřeby zasaženého člověka. Krizová intervence spočívá v rychlém zásahu psychologa s patřičným výcvikem zaměřeném na vyřešení konkrétní situace. Cílem krátkodobé psychosociální pomoci je zjišťování konkrétních potřeb zasažených osob a zajištění jejich naplnění.